

Aleksandra Davidović

*NEKE SLABE TAČKE LUISOVE TEORIJE O TVRĐENJIMA
KOJIMA SE PRIPISUJE ZNANJE SUBJEKTU*

APSTRAKT: Predmet ovog rada je istraživanje i kritika nekih aspekata teorije Dejvida Luisa o tvrđenjima kojima se pripisuje znanje subjektu. U prvom odeljku izlažem skeptički paradoks i osnovne postavke epistemičkog kontekstualizma. U drugom odeljku objašnjavam na koji način Luis kombinuje teoriju relevantnih alternativa i epistemički kontekstualizam prilikom formulisanja svoje teorije o tvrđenjima kojima se pripisuje znanje subjektu. U trećem odeljku pokazujem da ova teorija dopušta postojanje znanja koje je zasnovano samo na ignorisanju i argumentujem da ova nepovoljna posledica proističe iz načina na koji Luis formuliše pravilo verovanja u okviru svoje teorije. U zaključnom odeljku ukazujem na problematične aspekte i ad hoc karakter Luisovog pravila pažnje i tvrdim da je ono tako formulisano da bi omogućilo rešavanje skeptičkog paradoksa. Zaključujem da je Luisova teorija o tvrđenjima kojima se pripisuje znanje subjektu neodrživa u svom originalnom obliku.

KLJUČNE REČI: Dejvid Luis, teorija relevantnih alternativa, epistemički kontekstualizam, filozofski skepticizam, pravilo pažnje

Uvod: epistemički kontekstualizam i filozofski skepticizam

Epistemički kontekstualizam svoju veliku popularnost u savremenoj filozofiji duguje tome što zastupnici ovog stanovišta tvrde da mogu da pruže zadovoljavajuće odgovore na važne epistemološke izazove kao što su filozofski skepticizam, getijeovski protivprimeri tradicionalnoj definiciji znanja i paradoks lutrije. Najstariji i najznačajniji od njih je problem filozofskog skepticizma. Kontekstualisti ozbiljno shvataju ovaj problem i veruju da na skeptikov izazov mogu da odgovore uspešnije od drugih filozofa. Problem filozofskog skepticizma se često formuliše u obliku paradoksa koji se sastoji u međusobnoj nesaglasnosti tri tvrđenja od kojih svako ponaosob deluje veoma uverljivo. Skeptički paradoks ima sledeću strukturu:

- (1) Znam da p .
- (2) Ne znam da $\neg q$.
- (3) Ako ne znam da $\neg q$, onda ne znam da p .

Premisa (1) predstavlja uobičajeno saznavno tvrđenje poput tvrđenja „Znam da sada sedim na stolici“ koje u svakodnevnim okolnostima ne dovodimo u pitanje. Premisa (2) sadrži iskaz q koji predstavlja radikalnu skeptičku hipotezu (na primer, da nas obmanjuje zli demon ili da smo zapravo mozgovi u posudi čijim čulnim iskustvom manipulišu neuronaučnici putem kompjutera) i ovom premisom se tvrdi da ne znamo da je navedena hipoteza lažna. Obe premise deluju uverljivo budući da, ako išta znamo, onda znamo tvrđenja poput p , a $\neg q$ je nešto što ni u principu ne bismo mogli da znamo s obzirom na činjenicu da radikalne skeptičke hipoteze podrazumevaju scenarije u kojima imamo iskustvo koje se fenomenološki ne razlikuje od našeg običnog iskustva. Međutim, i premisa (3), koja tvrdi da ako ne znamo da skeptička hipoteza nije ostvarena, onda ne znamo ni da je istinito uobičajeno tvrđenje poput onog da znamo da sada sedimo na stolici, takođe je prilično uverljiva, jer skeptičke hipoteze zaista deluju kao pobijači (*defeaters*) naših uobičajenih saznavnih tvrđenja. Iz premisa (2) i (3) primenom pravila *modus ponens* dobijamo skeptički zaključak:

(4) Ne znam da p .¹

Ovaj zaključak je nesaglasan sa polaznom pretpostavkom (1) u koju uobičajeno ne sumnjamo. Međutim, on sledi iz premisa koje takođe deluju uverljivo, a skeptik ga izvodi služeći se *principom deduktivne zatvorenosti znanja*, prema kojem se znanje putem uočene implikacije prenosi sa iskaza koji znamo na njegove posledice, a koji sam deluje vrlo intuitivno budući da pomoću tog principa stičemo mnoga znanja u svakodnevnom životu.² Skeptički paradoks se stoga sastoji u tome što nas naizgled intuitivno prihvatljive premise navode na potpuno neprihvatljiv zaključak.

Za razliku od nekih drugih ponuđenih rešenja ovog paradoksa,³ kontekstualističko rešenje ne zahteva da odbacimo nijednu od gorenavedenih premisa, već ističe da sve mogu da budu istinite zato što se izriču u različitim kontekstima. Povrh toga, kontekstualisti tvrde da je njihovo rešenje skeptičkog paradoksa uspešnije od drugih zato što

1 Dok tvrđenja (1), (2) i (3) tvore skeptički paradoks, tvrđenja (2), (3) i (4) sačinjavaju standardni skeptički argument koji Kit Dirouz (DeRose) naziva argumentom na osnovu neznanja (*the argument from ignorance*; DeRose 1995, 1).

2 Preciznije, princip deduktivne zatvorenosti znanja tvrdi da ako znam da p i znam da p implicira q , onda znam i da q . Skeptik u svojoj argumentaciji prvo ističe da naše uobičajeno tvrđenje o svetu implicira da je odgovarajuća skeptička hipoteza lažna i da ako znamo da je to tvrđenje istinito, onda znamo i da je navedena skeptička hipoteza lažna, a potom tvrdi da ne znamo da je odgovarajuća skeptička hipoteza lažna, iz čega sledi da ne znamo ni da je naše polazno tvrđenje o svetu istinito.

3 Na primer, Piter Anger (Peter Unger) odbacuje premisu (1) i prihvata skeptički zaključak, Fred Drecke (Fred Dretske) odbacuje premisu (3), zastupa teoriju relevantnih alternativa i tvrdi da princip deduktivne zatvorenosti znanja ne važi univerzalno, dok Džordž Edvard Mur (Geogre Edward Moore) brani zdravorazumsko gledište da znamo da $\neg q$ i time odbacuje premisu (2). Videti Unger 1975, Dretske 1981, Moore 1959.

može da objasni i zašto je skepticizam pogrešan, ali i zbog čega nam uprkos tome skeptički argumenti deluju tako ubedljivo.⁴ Koja je osnovna ideja epistemičkog kontekstualizma i u čemu se sastoji kontekstualističko rešenje skeptičkog problema?

Epistemički kontekstualizam nije epistemološka teorija već *semantička teza* o značenju reči „zna(m)“ i njoj srodnih reči prema kojoj su te reči kontekstualno osetljive u smislu da se njihovo značenje i istinosni uslovi sazajnih tvrđenja (ili tvrđenja kojima pripisujemo ili odričemo znanje nekom subjektu) menjaju od konteksta do konteksta.⁵ Zastupnici ovog gledišta smatraju da je ta kontekstualna osetljivost uslovljena time što epistemički standardi, odnosno, standardi za istinito tvrđenje ili pripisivanje znanja nisu fiksirani već se menjaju sa promenom konteksta. Prema ovom gledištu, rečenica oblika „S (ne) zna da p “ za isti subjekat S i za isti iskaz p može da bude istinita u jednom a lažna u nekom drugom kontekstu, bez ikakve promene u relevantnim objektivnim okolnostima ili u sazajnom položaju subjekta S. Ona je istinita u kontekstu u kojem se primenjuju blaži epistemički standardi, a lažna u kontekstu u kojem su standardi shodno kojima rasuđujemo stroži.⁶

Sada je moguće objasniti kako kontekstualisti mogu da tvrde da tvrđenja (1), (2) i (3) nisu međusobno nesaglasna. U kontekstu u kojem razmatramo skeptičke hipoteze primenjujemo veoma stroge epistemičke standarde i u tom kontekstu su premise (2) i (3) (kao i zaključak (4)) istinite, a premisa (1) je lažna. Međutim, u većini drugih konteksta epistemički standardi su relativno blagi i u njima je premisa (1) istinita, a premisa (2) lažna. Ne postoji nijedan kontekst u kojem su obe premise istinite i zbog toga ne dolazi do nastanka skeptičkog paradoksa. Kontekstualisti na ovaj način priznaju da je skeptik delimično u pravu kada tvrdi da ne znamo da p , gde p može da bude bilo koji činjenički iskaz. Mi ne znamo da p u kontekstu u kojem razmatramo skeptičke hipoteze jer se u tom kontekstu primenjuju epistemički standardi koje nikada ne možemo da zadovoljimo. Međutim, skeptik greši kada tvrdi da njegov zaključak važi i u drugim kontekstima jer su u njima na snazi blaži standardi i u tim kontekstima znamo da p . Očigledno je da za kontekstualiste cilj „nije da se ospori valjanost skeptičke

4 Na ovoj vrsti rešenja skeptičkog paradoksa naročito insistira Majkl Vilijams (Michael Williams). On smatra da dobar odgovor na skepticizam treba da bude *dijagnostički*, a ne samo *dijalektički*, jer mi „ne želimo samo da nam se pokaže da su skeptički argumenti pogrešni: želimo objašnjenje toga kako kod njih dolazi do pogreške koje takođe objašnjava i zašto oni mogu da deluju tako ubedljivo.“ (Williams 2004, 3; Vilijamsov kurziv)

5 Nasuprot ovom gledištu, tradicionalno shvatanje znanja podrazumeva da su značenje reči „zna(m)“ i istinosni uslovi sazajnih tvrđenja uvek isti i neosetljivi na promenu konteksta u kojem se znanje tvrdi ili pripisuje.

6 Za razliku od većine drugih kontekstualista, Majkl Vilijams ne govori o različitim stepenima strogosti epistemičkih standarda u različitim kontekstima, već smatra da su u različitim kontekstima na snazi sasvim različiti i međusobno neuporedivi epistemički standardi (Williams 2004, 319).

argumentacije, već da se uobičajene sazajne tvrdnje izoluju od skeptičkog napada.“ (Lazović 2014, 15) Nasuprot filozofima koji skeptiku odgovaraju tako što osporavaju neku od premisa njegovog argumenta, kontekstualisti prihvataju ograničeno važenje skeptikog zaključka i time mogu da objasne zašto ovaj argument deluje tako ubedljivo. S druge strane, ograničavanjem važenja skeptičkog zaključka na kontekst u kojem se razmatraju skeptičke hipoteze, oni uspevaju da sačuvaju istinitost naših uobičajenih sazajnih tvrđenja i tvrđenja kojima pripisujemo znanje u svakodnevnim situacijama.

Iako svi kontekstualisti prihvataju navedeni opšti pristup objašnjenju sazajnih tvrđenja, različiti autori ipak na različite načine objašnjavaju kontekstualnu osetljivost reči „zna(m)“. Oni se međusobno razlikuju i po tome kako objašnjavaju način na koji skeptička argumentacija dovodi do promene konteksta a sa njom i do promene epistemičkih standarda. Dve najpoznatije verzije kontekstualizma u savremenoj epistemologiji su *konverzacioni kontekstualizam*, prema kojem na promenu epistemičkih standarda utiču promene u konverzacionim faktorima kao što su namere, potrebe i želje onih koji tvrde ili procenjuju znanje, i *inferencijalni kontekstualizam*, prema kojem se epistemički standardi menjaju sa promenom tematske oblasti našeg istraživanja i sa promenom vrste istraživanja kojom se bavimo. Inferencijalni kontekstualizam neće biti predmet ovog rada. U nastavku ću detaljnije ispitati jednu od najuticajnijih verzija konverzacionog kontekstualizma koju je razvio Dejvid Luis (David Lewis). Luis epistemički kontekstualizam razvija u okviru teorije o tvrđenjima kojima se pripisuje znanje nekom subjektu (*theory of knowledge ascriptions*)⁷ i pritom posebnu pažnju posvećuje odgovaranju na problem filozofskog skepticizma. Na početku izlaganja ću u glavnim crtama predstaviti Luisovu teoriju a zatim ću ukazati na neke probleme sa kojima se ona suočava i kada je reč o objašnjenju tvrđenja kojima se pripisuje znanje i kada je reč o odgovoru na skepticizam. U zaključku ću tvrditi da je ova teorija, ukoliko se ne izmeni iz temelja, neodrživa.

Luisova teorija relevantnih alternativa i konverzacioni kontekstualizam.

Luisova teorija o tvrđenjima kojima se pripisuje znanje nagoveštena je u radu „Postizanje rezultata u jezičkoj igri“ („Scorekeeping in a language game“, 1979), a potpuno je izložena u radu „Nedostižno znanje“ („Elusive knowledge“, 1996). Ova teorija predstavlja kombinaciju teorije relevantnih alternativa sa epistemičkim

⁷ Luis zastupa takozvani kontekstualizam pripisivača znanja (*attributer contextualism*), prema kojem strogost standarda koje subjekat mora da dostigne da bismo rekli da zna određuje kontekst onoga ko subjektu pripisuje ili odriče znanje. Suprotno stanovište ovom je kontekstualizam subjekta znanja (*subject contextualism*), prema kojem strogost standarda određuje kontekst osobe o čijem znanju je reč (Pritchard 2002, 105; 114).

kontekstualizmom. Prethodno je rečeno da je epistemički kontekstualizam jedna semantička teza i važno je napomenuti da Luis ne nastoji da pruži objašnjenje znanja već tvrđenja kojima se pripisuje znanje – on ne govori zaista o tome kada S zna da p , već o tome kada je rečenica „S zna da p “ istinita u odnosu na kontekst c (Schaffer 2015, 474). Međutim, ovu činjenicu je lako izgubiti iz vida budući da Luis u toku izlaganja u „Nedostižnom znanju“ ne pravi tu razliku i sve vreme govori kao da izlaže teoriju o znanju. Tek na samom kraju rada on priznaje da je „iskrivio pravila“ kako bi na kraći i elegantniji način preneo svoju poentu (Lewis 1996, 556). Međutim, on tvrdi da je ipak mogao sve da izrazi na pravilan način da je pribegao „semantičkom usponu“ i da je razlikovao jezik koji koristi da govori o znanju i srodnim temama i jezik koji koristi da govori o semantičkom i pragmatičkom funkcionisanju tog prvog jezika (Lewis 1996, 556– 557). Uprkos tome, nakon ove napomene Luis ne pokušava da pokaže kako bi mogao da popravi svoja tvrđenja izražena u objekt jeziku tako što bi ih izrazio u metajeziku, već izražava uverenje da će čitaoci moći sami to da urade. U nastavku ću, sledeći Šejfera (Jonathan Schaffer), pokušati da barem neka od Luisovih tvrđenja izazim koristeći se „semantičkim usponom“.⁸

Luis za polaznu tačku istraživanja uzima nepogrešivost znanja. Izgleda da bi znanje moralo da isključuje mogućnost pogreške zato što, ako tvrdimo da S zna da p , a priznajemo da S ne može da isključi neku mogućnost da nije istinito da p , izgleda da smo priznali da S ipak ne zna da p (Lewis 1996, 549). Prema Luisu, govoriti „o pogrešivom znanju, o znanju uprkos neeliminisanim mogućnostima pogreške, prosto *zvuci* kontradiktorno.“ (*ibid*, Luisov kurziv) S druge strane, čini se da su neeliminirane mogućnosti pogreške uvek prisutne, čak i kad je reč o našem svakodnevnom znanju. Deluje da smo „uhvaćeni između stene folibilizma i vrtloga skepticizma. Oba su ludost!“ (Lewis 1996, 550) Folibilizam je za Luisa bolja opcija od skepticizma, ali on tvrdi da postoji način da izbegnemo obe ove pozicije. Već na samom početku on nagoveštava da su „možda pripisivanja znanja na suptilan način zavisna od konteksta, i

8 Dirouz je čitav rad posvetio objašnjavanju neophodnosti korišćenja takozvanog „semantičkog uspona“ pri izlaganju kontekstualističkih ideja. U prvom delu rada on pokazuje da grupa prigovora kontekstualizmu koju naziva „sad znaš, sad ne znaš“ promašuje poentu, jer nas kontekstualizam ne obavezuje da kažemo nešto apsurdno poput „S je tada znao da p , ali sada više ne zna“, već nas obavezuje da kažemo nešto poput „S-ovo ranije sazajno tvrđenje je bilo istinito, a S-ovo sadašnje sazajno tvrđenje nije istinito“ ili preciznije „S je tada ispunjavao epistemičke standarde određene kontekstom pripisivača znanja, a sada ih ne ispunjava (zato što su ti standardi u novom kontekstu postroženi)“ (DeRose 2000, 100). U drugom delu rada Dirouz kritikuje Luisa upravo zbog toga što se nije služio semantičkim usponom. Iako je Luis pred kraj svog rada nagovestio da bi na taj način pravilnije izrazio svoje misli, njegovo korišćenje rečenica iz objekt jezika verovatno je dalo vetar u leđa prigovorima kontekstualizmu koji se zasnivaju na grešci „semantičkog spuštanja“, koja se ogleda u mišljenju da teorija ima izvesne implikacije, izražene u objekt jeziku, dok su njene stvarne implikacije tvrđenja višeg reda, koja su ispravno izražena u metajeziku. Videti DeRose 2000.

možda je epistemologija jedan kontekst koji čini da ona postanu lažna.“ (*ibid.*) On zatim u nastavku teksta nastoji da utvrdi kada istinito tvrdimo da S zna da p .

Prva definicija koju Luis daje je da S zna da p ako i samo ako S -ovo svedočanstvo eliminiše svaku mogućnost u kojoj važi $\neg p$ (*ibid.*). Međutim, on odmah primećuje da su kvantifikatori poput „svaki“ obično ograničeni na određeni domen, a da domen ovog operatora zavisi od konteksta. Na primer, kada po ulasku u učionicu kažem da je *svaka* stolica zauzeta i da nemam gde da sednem, jasno je da ne mislim na svaku stolicu na svetu, nego na svaku koja se nalazi u toj učionici. Isto tako, kada kažemo da S -ovo svedočanstvo eliminiše svaku mogućnost u kojoj važi $\neg p$, mi pritom svakako ignorišemo neke od svih neeliminiranih alternativnih mogućnosti, jednostavno zbog toga što one nisu relevantne za istinitost onoga što se tvrdi (Lewis 1996, 553). Zato Luis svojoj početnoj definiciji pridodaje jedan *sotto voce* uslov i kaže da „ S zna da p ako i samo ako S -ovo svedočanstvo eliminiše svaku mogućnost u kojoj važi $\neg p$ – Psst! – osim onih mogućnosti koje propisno (*properly*) ignorišemo.“ (Lewis 1996, 554) Mogućnosti koje propisno ignorišemo su irelevantne alternative. U metajeziku ovu definiciju možemo da izrazimo na sledeći način: „Rečenica oblika ‘ S zna da p ’ je istinita u kontekstu c ako i samo ako S -ovo svedočanstvo eliminiše svaku mogućnost u kojoj važi $\neg p$ a koja je relevantna u c .“ (Shaffer 2015, 475) Luis na ovaj način formuliše svoju teoriju relevantnih alternativa i važno je napomenuti da je ta teorija nezavisna od epistemičkog kontekstualizma. Sve dok se ništa ne kaže o kriterijumima relevantnosti nije isključena mogućnost da su u svim kontekstima za isti subjekat S i za isti iskaz p iste alternative relevantne (*ibid.*). Kod Luisa su teorija relevantnih alternativa i epistemički kontekstualizam povezani zato što on smatra da to koje alternative su relevantne zavisi od konverzionog konteksta i menja se sa promenom konteksta.⁹

Luis navodi sedam konverzionih pravila za utvrđivanje relevantnosti alternativa u datom kontekstu, od kojih su četiri stroža i izražavaju zabrane, odnosno, kažu koje alternative ne možemo propisno da ignorišemo, dok preostala tri izražavaju dozvole, to jest, kažu koje alternative možemo propisno da ignorišemo. Za temu ovog rada su važnija pravila koja izražavaju zabrane.¹⁰ Prvo takvo pravilo je *pravilo aktualnosti*, koje propisuje da „[m]ogućnost koja je ostvarena nikada ne može propisno da se ignoriše; stvarnost je uvek relevantna alternativa; ništa što je lažno ne može propisno

9 Za razliku od Luisa, jedan od pionira teorije relevantnih alternativa, Drecke, smatra da konverzioni činioči poput naglašavanja određenih reči mogu da utiču na specifikovanje predmeta znanja, ali da relevantnost alternative određuje samo objektivna verovatnoća da je data alternativa realizovana, a takva verovatnoća nije jedan konverzioni činilac (Dreiske 1981, 373–378).

10 Luis samo prva tri pravila karakteriše kao zabrane, zatim naredna tri naziva permisivnim pravilima, a za poslednje – *pravilo pažnje* – kaže da je „više trivijalnost nego pravilo.“ (Lewis 1996, 559) Međutim, i ovo pravilo je formulisano tako da propisuje koje mogućnosti ne možemo propisno da ignorišemo i iz tog razloga i njega svrstavam među zabrane.

da se pretpostavi.“ (Lewis 1996, 554) Iz ovoga sledi da je predmet znanja samo ono što je istinito i Luis ističe da zbog toga nije morao da uključi uslov istinitosti u svoju definiciju znanja (*ibid.*). Preciznije (kako bismo izbegli govor o definisanju *znanja*) bismo mogli da kažemo da nije morao da kaže da je za istinitost tvrđenja „S zna da *p*“ u kontekstu *c* neophodno da *p* bude istinito. Budući da smatra da sam subjekat S ne mora da bude u mogućnosti da kaže šta se s pravom ignoriše Luis je eksternalista.¹¹

Sledeće pravilo je *pravilo verovanja* koje kaže da „mogućnost za koju subjekat veruje da je ostvarena ne može propisno da se ignoriše, bez obzira da li je subjekat u pravu kada tako veruje. Niti [može propisno da se ignoriše] ona [mogućnost] u koju bi trebalo da veruje – ona za koju ga svedočanstvo i argumenti opravdavaju da u nju veruje – bez obzira da li tako veruje.“ (Lewis 1996, 555) Luis zapaža da je ovo jedino mesto gde se verovanje i opravdanje spominju u njegovoj priči (1996, 556). Kada je reč o opravdanju, on smatra da ono nije dovoljan uslov za znanje jer istinito verovanje da ćemo izgubiti na lutriji podržano velikom verovatnoćom da će se to dogoditi ipak ne predstavlja znanje (Lewis 1996, 551). Opravdanje nije ni nužno za znanje, jer mi stičemo znanje oslanjajući se i na opažanje i na pamćenje iako nema argumenata koji bi podržali poverenje u ove načine sticanja saznanja. (*ibid.*) S druge strane, Luis smatra da primer stidljivog studenta koji zna odgovor na pitanje ali mu nedostaje samopouzdanje da bi verovao da ga zna pokazuje da je moguće imati znanje i bez verovanja (Lewis 1996, 556). Zato što smatra da ni verovanje ni opravdanje nisu neophodni uslovi za znanje, on im pripisuje sporednu ulogu uticanja na određivanje relevantnosti alternativa u okviru pravila verovanja.

Luis zatim uvodi *pravilo sličnosti*, koje kaže da ako su dve mogućnosti *upadljivo* slične, onda, ako jedna od njih ne može propisno da se ignoriše, ni druga ne može propisno da se ignoriše (*ibid.*). On odmah primećuje da pravilo sličnosti udruženo sa pravilom aktualnosti dovodi do krajnje nepoželjnih posledica. Stvarnost je jedna od mogućnosti koju subjektivno svedočanstvo ne eliminiše i svaka druga mogućnost koju njegovo svedočanstvo takođe ne eliminiše je upadljivo slična stvarnosti u ovom pogledu. Luis primećuje da su radikalne skeptičke hipoteze na ovaj način slične stvarnosti i insistira da ne možemo da primenimo ova dva pravila da bismo zaključili da su takve mogućnosti relevantne alternative – „to bi bila kapitulacija skepticizmu.“ (*ibid.*) Međutim, on priznaje da ne zna kako da preformuliše pravilo sličnosti da bi izbegao ovakvu situaciju i jedino što predlaže jeste da napravimo *ad hoc* izuzetak za sličnosti ove vrste. Fogelin ispravno primećuje da je to „prilično izuzetan odgovor na nešto što deluje kao

11 Luis eksternalistički objašnjava i pojmove svedočanstva i eliminisanja alternativa. Kada subjektivno svedočanstvo eliminiše neku mogućnost *q*, samo postojanje subjektivnog iskustva (i pamćenja) jeste ono što eliminiše *q*. S druge strane, ukoliko je *q* mogućnost u kojoj se subjektivno perceptivno iskustvo i pamćenje tačno podudaraju sa stvarnošću, onda ona nije eliminisana (Lewis 1996, 553).

fundamentalni problem.“ (Fogelin 2000, 52) Pored toga, dodatnu nelagodu u vezi sa pravilom sličnosti proizvodi to što Luis ne objašnjava kako treba shvatiti upadljivost (*salience*) o kojoj je u ovom pravilu reč i šta je to što dve mogućnosti čini upadljivo sličnim.

Poslednje pravilo koje Luis uvodi a koje je važno za temu ovog rada jeste *pravilo pažnje*.¹² Prema ovom pravilu „mogućnost koja se uopšte ne ignoriše se *ipso facto* propisno ne ignoriše“ pri čemu je to „šta se ignoriše i šta se ne ignoriše odlika određenog konverzionog konteksta.“ (Lewis 1996, 559) To znači da, koliko god neka mogućnost bila udaljena ili čak bizarna, ona je u kontekstu u kojem joj poklanjamo pažnju relevantna alternativa. Ovde se ponovo suočavamo sa radikalnim skeptičkim hipotezama. U kontekstu bavljenja epistemologijom mi razmatramo mogućnosti koje sa stanovišta svakodnevnog života deluju krajnje neverovatno ali, čim obratimo pažnju na njih, te mogućnosti, koje predstavljaju protivprimere gotovo svim tvrđenjima kojima pripisujemo znanje, postaju relevantne alternative. U tom kontekstu „nikada ne može da se desi [...] da su rečenice kojima pripisujemo znanje istinite.“ (*ibid.*) Čim uzmemo u razmatranje hipotezu o zlom demonu ili o mozgu u posudi suočavamo se sa činjenicom da ni za jedno tvrđenje kojim pripisujemo znanje nekom subjektu više ne možemo da kažemo da je istinito. Luis tvrdi da bavljenje epistemologijom na taj način uništava naše znanje, ali odmah zatim objašnjava da se to događa samo *privremeno*.

Pravilo pažnje je uvedeno sa ciljem da se objasni „kako skeptik uspeva da nas poljulja – zašto njegov argument deluje neodoljivo“ (Lewis 1996, 561), a ne da bi zaista uništilo naše znanje. Kada se bavimo epistemologijom mi obraćamo pažnju na ono što inače propisno ignorišemo i samim tim to više ne ignorišemo i ne smemo propisno da ga ignorišemo. Zbog toga Luisov dodatni uslov u definiciji mora da bude *sotto voce* – eksplicitno spominjanje mogućnosti koje se ignorišu znači da se one više ne ignorišu, a to ih automatski čini relevantnim alternativama. Međutim, u uobičajenim kontekstima u kojima se na radikalne skeptičke hipoteze ni ne pomišlja naša tvrđenja kojima pripisujemo znanje jesu istinita. S obzirom na ranije naznačeno kontekstualističko rešenje skeptičkog paradoksa i imajući u vidu pravilo pažnje, lako je uvideti na koji način Luis izlazi na kraj sa skeptičkim argumentom.

Prema Luisu, premisa (1) je istinita u svakodnevnim kontekstima u kojima se skeptičke hipoteze propisno ignorišu. Međutim, samo spominjanje neke od tih hipoteza dovodi do promene konteksta i u novom kontekstu na ovu hipotezu se obraća pažnja – ona se više ne može propisno ignorisati i premisa (1) postaje lažna. Ključno

12 Tri permisivna pravila, kojima se neću baviti, jesu *pravilo pouzdanosti*, *pravilo metoda* i *pravilo konzervativnosti*. Ona nam dopuštaju da ignorišemo, redom, mogućnost da su naši uobičajeno pouzdani načini sticanja znanja (opažanje, pamćenje, svedočenje) zatajili, mogućnost da najbolje objašnjenje svedočanstva nije istinito ili da naši reprezentativni uzorci ipak nisu reprezentativni i mogućnosti za koje znamo da ih po pravilu ignorišu i drugi ljudi (Lewis 1996, 558–559).

je uvideti da *u toku* skeptičkog argumenta dolazi do promene konteksta sa kojom se menja i semantička vrednost kontekstualno zavisne reči „zna(m)“ (Lewis 1996, 564). Princip deduktivne zatvorenosti znanja je pritom očuvan, zato što ne postoji jedan kontekst u kojem su i (1) i (2) istinita tvrđenja. U kontekstu u kojem je (1) istinito, istinito je i da znamo da radikalna skeptička hipoteza nije ostvarena, samo što ovo znanje ne možemo da saopštimo niti da obratimo pažnju na njega, jer onda više ne bismo ignorisali tu hipotezu i samim tim ne bismo znali da ona nije ostvarena. S druge strane, u kontekstu u kojem je (2) istinito, istinito je i da ne znamo (gotovo) ništa o najjednostavnijim činjenicama pa ni to da sada sedim na stolici. Srećom, u svakodnevnom životu retko zastajemo da razmišljamo o skeptičkim hipotezama, a još ređe imamo priliku da sretnemo nasrtljive skeptike, tako da su naša tvrđenja kojima pripisujemo znanje u većini slučajeva istinita.

O Luisovom odnosu prema skepticizmu i njegovim pravilima koja su u bližoj vezi sa ovim problemom će biti više reči u nastavku rada, ali prvo želim da ukažem na izvesne problematične posledice njegove celokupne teorije o tvrđenjima kojima pripisujemo znanje nekom subjektu.

Sticanje znanja putem ignorisanja

Kada kažemo da S zna da p , neke mogućnosti u kojima važi $\neg p$ su eliminisane subjektivim svedočanstvom a druge propisno ignorišemo (Lewis 1996, 562). Prema Luisovoj analizi postoje mogućnosti koje mogu da budu eliminisane ali ih ne možemo propisno ignorisati. Na primer, da bismo rekli da neko zna da je ključeve od kola ostavio na stolu, on mora da ode do stola i uveri se da su ključevi tamo kako bi različite mogućnosti u kojima ih je ostavio negde drugde bile eliminisane ali, ako niko ne vidi ključeve na stolu, ne možemo propisno da ignorišemo te druge mogućnosti. S druge strane, postoje i mogućnosti koje nikada ne mogu da budu eliminisane ali koje možemo propisno da ignorišemo. U navedenom primeru, subjektivno svedočanstvo ne eliminiše mogućnost da ključevi nisu zaista na stolu već da nekakvi neuronaučnici stimulišu subjektiv mozak (koji pluta u posudi sa hranljivim rastvorom) tako da ih on vidi na stolu, međutim, možemo s pravom da ignorišemo ovu mogućnost. Luis ističe da je znanje koje se zasniva na eliminisanju alternativnih mogućnosti stabilnije i da ga je teže osporiti, ali dopušta da postoji i znanje koje se zasniva samo na ignorisanju, bez eliminisanja alternativnih mogućnosti pomoću svedočanstva (*ibid.*).

Znanje da radikalne skeptičke hipoteze nisu ostvarene u uobičajenim okolnostima u kojima ove hipoteze uopšte ne uzimamo u razmatranje jeste primer znanja putem ignorisanja. U takvim kontekstima uzimamo da subjekat zna da nije mozak u posudi u odsustvu bilo kakvog empirijskog svedočanstva protiv te mogućnosti. Moguće je da Luis ovakvu vrstu znanja dopušta upravo radi rešavanja nekih epistemoloških

problema,¹³ međutim, Lioro (Lihoreau 2008) pokazuje da ideja o postojanju znanja koje se zasniva samo na ignorisanju ima vrlo nepovoljne posledice – ona dopušta da imamo znanje o kontingentnim činjenicama koje se ne zasniva ni na kakvom svedočanstvu, odnosno, dopušta *a priori*¹⁴ znanje nekih činjenica za koje je apsurdno pretpostaviti da bismo ikada mogli da ih znamo drugačije osim na osnovu odgovarajućeg svedočanstva (Lihoreau 2008, 285). Lioro konstruiše jedan neobičan primer sa ciljem da pokaže da bismo prema Luisovoj teoriji mogli da znamo šta osoba za koju čak ni ne znamo da postoji jede za ručak (Lihoreau 2008, 289–291). U nastavku ću nastojati da njegovu poentu ilustrujem pomoću nešto drugačijeg i jednostavnijeg primera od onog kojeg Lioro navodi.

Zamislimo osobu koja sedi u čekaonici i pomno prati vesti koje se emituju na televiziji. U vestima se spominje gospodin X, poznata ličnost o čijem privatnom životu se gotovo ništa ne zna. Osoba u čekaonici (koju ću u nastavku zvatati „subjekat S“) pomišlja da gospodin X ima suprugu i da ona svakog jutra doručkuje kavijar. Subjekt S pritom uopšte nije svestan činjenice da gospodin X ima suprugu i da ona svakog jutra doručkuje kavijar, iako je to sticajem okolnosti zaista slučaj. Međutim, subjekat S ipak u jednom trenutku sasvim iznenada i ne verujući u to počinje da razmatra mogućnost da gospodin X ima suprugu i da ona svakog jutra doručkuje kavijar.

Intuitivno posmatrano, činjenica da supruga gospodina X svakog jutra doručkuje kavijar je obična kontingentna činjenica za koju u odsustvu odgovarajućeg svedočanstva niko ne bi mogao istinito da tvrdi da zna da je slučaj. Budući da subjekat S nema nikakvo svedočanstvo o supruzi gospodina X i da ne zna čak ni da ona postoji, deluje da on nikako ne bi mogao da zna šta ona jede danas ili bilo kojeg drugog dana za doručak. Međutim, prema Luisovoj analizi tvrđenja kojima se pripisuje znanje subjekat S bi u datoj situaciji sebi trebalo da pripiše znanje da supruga gospodina X svakog jutra doručkuje kavijar i tada bi ova činjenica bila nešto što on zna *a priori*.

Zašto bi prema Luisovoj teoriji u ovom slučaju subjekat S trebalo sebi da pripiše znanje? Zbog toga što shodno Luisovim kriterijumima relevantnosti alternativa on propisno ignoriše svaku mogućnost da supruga gospodina X ne doručkuje svakog jutra kavijar. Pogledajmo najpre pravilo aktualnosti: mogućnost koja je ostvarena je ona gde supruga gospodina X svakog jutra doručkuje kavijar i subjekat S ne ignoriše ovu mogućnost – uslov da je iskaz p koji subjekat S tvrdi istinit jeste ispunjen. Zatim sledi pravilo verovanja: subjekat S ne veruje i nema nikakvih razloga (ne bi trebalo) da veruje da supruga gospodina X ne doručkuje kavijar svakog jutra budući da čak nije

13 Luis se pri rešavanju paradoksa lutrije takođe služi mogućnošću posedovanja znanja samo putem ignorisanja. Videti Lewis 1996, 565–566 za Luisovo rešenje tog paradoksa i Lihoreau 2008, 285–288 za povezivanje njegovog rešenja i prihvatanja ove vrste znanja. Ova razmatranja u radu neću uzimati u obzir pošto se neću baviti navedenim paradoksom.

14 Ovde *a priori* uzimam u značenju „nezavisno od bilo kog svedočanstva“.

ni svestan njenog postojanja niti bilo kakva njemu dostupna informacija opravdava verovanje da ona ne doručkuje kavijar svakog jutra. Naravno, u ovom slučaju subjekat S ne veruje ni u ono što tvrdi, ali Luisovo pravilo verovanja ni ne postavlja takav zahtev pred njega. Stoga je i pravilo verovanja ispoštovano. Pravilo sličnosti je nezgodno ali je sam Luis pokazao da se ono može zaobići. Budući da subjekat S nema nikakvo svedočanstvo o suprugi gospodina X, možemo da kažemo da njegovo svedočanstvo jednako govori u prilog mogućnosti da ona ne doručkuje kavijar svakog jutra, kao i u prilog mogućnosti da ona to čini. Ove dve mogućnosti su slične u pogledu svedočanstva subjekta S, a Luisov *ad hoc* izuzetak od pravila sličnosti važi upravo u slučaju kada to pravilo u kombinaciji sa pravilom aktualnosti ukazuje na sličnost dve mogućnosti u pogledu subjektovog svedočanstva. Zbog toga mogućnost da supruga gospodina X ne doručkuje kavijar svakog jutra ne može da bude relevantna alternativa u ovom slučaju. Poslednje pravilo koje treba razmotriti jeste pravilo pažnje. Deluje prilično plauzibilno reći da subjekat S u ovom slučaju propisno ignoriše sve mogućnosti u kojima supruga gospodina X ne doručkuje kavijar svakog jutra prosto zato što on ne zna da supruga gospodina X postoji i inače ne razmišlja o njoj, a u situaciji u kojoj je ovde reč on usmerava pažnju jedino na mogućnost da ona doručkuje kavijar svakog jutra.¹⁵

Pokazuje se da uz pomoć Luisove analize možemo da dođemo do krajnje neintuitivnog zaključka da možemo da imamo znanje o običnim kontingentnim činjenicama koje nije zasnovano ni na kakvom svedočanstvu (jer nikakvo svedočanstvo i ne posedujemo) već u potpunosti počiva na propisnom ignorisanju određenih alternativa. Moguće je osmisliti i druge slične primere koji bi uključivali nešto drugačije kontingentne iskaze i svaki put ćemo doći do istog kontraintuitivnog rezultata (Lihoreau 2008, 293). Lioro smatra da zbog ovako nepovoljnih posledica Luisova analiza tvrđenja kojima pripisujemo znanje jedino putem ignorisanja ne može da se iskoristi da se objasni antiskeptičko znanje, to jest, znanje da skeptičke hipoteze nisu ostvarene (*ibid.*). Međutim, Lioro ne pokušava da odgovori na jedno značajno pitanje. Koji element u Luisovoj teoriji o tvrđenjima kojima pripisujemo znanje dovodi do ovakvih posledica? Svakako da veliku ulogu u tome igra način na koji on formuliše pravila za

15 U navedenom primeru sam, za razliku od Lioroa, odabrala da pišem o subjektu S umesto da sebe postavim u datu situaciju i da iz perspektive prvog lica razmatram da li bih kao subjekat i pripisivač znanja trebalo da sebi pripišem znanje navedene činjenice kako ne bih upala u jednu zamku. Naime, Luisova analiza takođe implicira da, pošto pri izlaganju primera ovog tipa spominjem mogućnosti koje se s pravom ignorišu, ja im na taj način poklanjam pažnju i više ih ne ignorišem, pa prema pravilu pažnje sledi da one nisu irelevantne alternative. Oukli ispravno primećuje da ovo pravilo „štiti Luisa od protivprimera koji bi inače ozbiljno i očigledno oštetili njegovo objašnjenje.“ (Oakley 2001, 321; Ouklijev kurziv) Međutim, poenta je da bi, kada se ne bih upustila u analizu takvih primera, oni prema Luisu i dalje predstavljali slučaj znanja i na taj način bi bili neintuitivni rezultat Luisove analize. Takođe, sva druga tvrđenja ove vrste koja nisam analizirala na isti način ukazuju na neadekvatnost te analize.

određivanje relevantnosti alternativa, ali izgleda da u pozadini toga leži dublji razlog koji se tiče nekih njegovih opštijih gledišta.

Osim što deluje kontraintuitivno (i pogrešno) reći da možemo da znamo neku kontingentnu činjenicu *a priori*, primeri poput gorenavedenog ne mogu ni da nas uvere da se u njima zaista radi o slučajevima znanja. Čini mi se da nismo skloni da tvrđenja u takvim primerima proglasimo znanjem najpre zbog toga što subjekat S uopšte *ne veruje* u ono što tvrdi. Pored toga, subjekat S nema nikakav razlog, to jest, nikakvo *opravdanje* za iznošenje datog tvrđenja. Luis veoma ponosno izjavljuje da jedino u okviru pravila verovanja tradicionalni uslovi verovanja i opravdanja ulaze u njegovu priču, međutim, izgleda da navedeni primeri pokazuju da oni ipak ne ulaze u dovoljnoj meri u ovu priču. Pravilo verovanja kaže da pri proceni istinitosti subjektovog saznanog tvrđenja ne možemo s pravom da ignorišemo verovanja koja on *de facto* ima, kao ni ona koji bi na osnovu nekih opravdavajućih razloga trebalo da ima. Međutim, ovo pravilo ne kaže da subjekat mora da ima neka verovanja i naročito ne kaže da subjekat mora da veruje u neki iskaz da bi taj iskaz mogao da bude sadržaj njegovog znanja. Ovo pravilo takođe kaže samo to da ne možemo da ignorišemo verovanja za koja subjekat ima opravdanje, ali ne i da on mora da ima bilo kakvu vrstu opravdanja za verovanje u neki iskaz da bismo mu pripisali znanje tog iskaza. Luis izričito kaže da opravdanje nije ni nužan ni dovoljan uslov za znanje,¹⁶ a dodaje da čak ni verovanje nije neophodno za znanje (Lewis 1996, 551; 556). On svakako nije jedini filozof koji je uslov opravdanja pokušao da zameni nečim drugim, ali izgleda da njegova pravila relevantnosti ne obavljaju dobar posao u tom pogledu.

Potvrdu ovog shvatanja iznosi Šejfer, koji navodi primere slične onom koji sam razmatrala u ovom odeljku i slaže se da je teorija koja dopušta takvo, prema njegovim rečima, „jeftino znanje“ neprihvatljiva (Shaffer 2015, 480). On zatim predlaže da se Luisova analiza popravi dodavanjem *uslova verovanja* i *uslova zasnovanosti* (*basis requirement*). Sa ovim dodatnim uslovima Luisovu definiciju bismo mogli da formulišemo na sledeći način: „Rečenica oblika ‘S zna da p’ je istinita u kontekstu *c* ako i samo ako (1) S-ovo svedočanstvo eliminiše svaku mogućnost u kojoj važi $\neg p$ a koja je relevantna u *c* – Psst! – osim onih mogućnosti koje propisno ignorišemo i (2) S na osnovu toga veruje da *p*.“ (*ibid.*)¹⁷ Ukoliko prihvatimo ove uslove, slučajevi „jeftinog

16 Luis na navedenim mestima eksplicitno govori o ulovima za znanje mada bi zapravo, s obzirom na činjenicu da je teorija o tvrđenjima kojima se pripisuje znanje jedna metateorija, bilo ispravno da govori o uslovima istinitosti tvrđenja kojima pripisujemo znanje. Kritika koju izlažem u nastavku može da se primeni na obe teorije.

17 Šejfer razdvaja Luisovu teoriju relevantnih alternativa i Luisov epistemički kontekstualizam i ove dodatne uslove uključuje u formulaciju teorije relevantnih alternativa zato što je prema njemu nedostatak uslova verovanja nedostatak ovog dela Luisove teorije. Pošto je teorija relevantnih alternativa deo Luisove teorije o tvrđenjima kojima se pripisuje znanje, ovde sam Šejferovu formulaciju dodatnih uslova uključila u formulaciju te Luisove teorije.

znanja“ se više neće računati kao slučajevi znanja, prosto zato što će subjektu S nedostajati odgovarajuće verovanje ili, u složenijim slučajevima, zato što će mu nedostajati adekvatna osnova za verovanje. I pored toga što Šejfer nigde ne spominje opravdanje, dodavanje uslova zasnovanosti pokazuje da on uviđa da sama činjenica da subjekat veruje da je nešto slučaj nije (uz ostale uslove iz Luisove definicije) uvek dovoljna da kažemo da on zna ako njegovo verovanje nije formirano na odgovarajući način. Uvođenjem dodatnih uslova teorija gubi deo svoje elegancije i jednostavnosti i odstupa od Luisove originalne zamisli da se napuste ovi tradicionalni zahtevi, ali je svakako bolje usklađena sa našim intuicijama o tome kada nekome možemo da pripisemo znanje. Međutim, primeri poput onog koji je naveden u ovom delu rada ne predstavljaju jedini problem sa kojim se suočava Luisova analiza tvrđenja kojima pripisujemo znanje.

Pravilo pažnje i skepticizam

Budući da detaljniji kritički osvrt na Luisovo razumevanje i rešenje problema filozofskog skepticizma znatno premašuje okvire ovog rada, u poslednjem delu ću nastojati da pokažem samo da su neka njegova pravila za određivanje relevantnosti alternativa neadekvatna kada se primenjuju na ovaj problem. Prethodno sam navela razloge za mišljenje da pravilo verovanja stvara ozbiljne probleme za Luisovo objašnjenje tvrđenja kojima pripisujemo znanje subjektu. Kada je reč o filozofskom skepticizmu, najviše nedoumica izaziva pravilo pažnje. Vilijams je oštro kritikovao Luisovo shvatanje i korišćenje tog pravila i ovde ću se skoncentrisati na njegovu kritiku tog pravila. Videli smo da usvajanje pravila pažnje Luisu omogućava da objasni slučajeve u kojima deluje da ne važi princip deduktivne zatvorenosti znanja i koji su filozofe poput Dreckea naveli da poreknu univerzalno važenje tog principa. Onda kada iz istinitih svakodnevnih tvrđenja kojima pripisujemo znanje pokušamo da izvedemo eksplicitne antiskeptičke zaključke, to pravilo dovodi do promene konteksta (time što nas obavezuje da skeptičke hipoteze na koje tada obraćamo pažnju smatramo relevantnim alternativama) tako da samo deluje da na kraju argumenta subjekat ne zna ono što je znao na početku. Međutim, upravo zbog toga što je promenjen kontekst princip deduktivne zatvorenosti znanja je očuvan. On važi i u prvom kontekstu u kojem su na snazi blaži epistemički standardi i u drugom kontekstu u kojem su na snazi stroži standardi, ali ne i kada iz jednog konteksta prelazimo u drugi. Pravilo pažnje takođe omogućava da se objasni zbog čega skepticizam deluje tako ubedljivo i zašto je skeptik u kontekstu bavljenja epistemologijom u pravu kada tvrdi da gotovo ništa ne znamo o svetu koji nas okružuje. Luis tvrdi da je pravilo pažnje „više trivijalnost nego pravilo“ (Lewis 1996, 434) ali, kada pažljivije razmislimo o njemu, to se ne čini tačnim. Vilijams primećuje da „postoji nešto čudno u vezi sa pravilom pažnje.“ (Williams

2001, 14) Luisova pravila relevantnosti alternativa imaju ulogu da nas spreče da suviše lako steknemo znanje time što zabranjuju da na proizvoljan način ignorišemo različite alternativne mogućnosti, ali izgleda da pravilo pažnje „čini zadržavanje znanja suviše teškim“ jer omogućava da subjektovo znanje nestane svaki put kada pomislimo na neku skeptičku hipotezu (Williams 2001, 15). Ovo je važna asimetrija u Luisovom razumevanju sopstvenih pravila.

Zbog ove asimetrije možemo, poput Ribera, poželeti da tvrdimo da je ovo Luisovo pravilo u potpunosti *ad hoc* i da je nezavisno od razmatranja njegove podobnosti za rešavanje skeptičkog paradoksa pravilo pažnje krajnje neplauzibilno (Rieber 1998, 194). Drugim rečima, Riber smatra da je jedini razlog za prihvatanje pravila pažnje taj što ono omogućava kontekstualističko rešenje skeptičkog paradoksa. Međutim, ovo ne deluje kao sasvim ispravna ocena Luisovog uvođenja tog pravila budući da Luis veruje da pravilu pažnje podršku pružaju takozvana *pravila prilagođavanja* (*rules of accommodation*), koja je prethodno izložio u radu „Postizanje rezultata u jezičkoj igri“. Pravila prilagođavanja upravljaju našom interpretacijom reči i standardima za njihovu ispravnu primenu u toku razgovora, odnosno, u različitim konverzacionim kontekstima. Prema ovim pravilima, standardi za ispravnu primenu nekog termina u toku razgovora mogu da se povise i time da dovedu do promene konverzacionog konteksta, ili onda kada jedan govornik koristi dati termin u skladu sa strožim standardima od onih koji su prethodno tokom razgovora bili na snazi ili ukoliko on samo skrene pažnju na takvu upotrebu ovog termina. Pravila prilagođavanja zahtevaju da se konverzacioni rezultat (*conversational score*) menja tako da se ono što kaže govornik koji termin koristi u skladu sa strožim standardima računa kao istinito (Lewis 1979, 347). Iako u ovom radu Luis govori o raznovrsnim konverzacionim kontekstima i nije prevashodno zainteresovan za reč „zna“, on ipak na jednom mestu razmatra upravo kontekst bavljenja epistemologijom. On kaže da, kada jedan filozof tvrdi da zna da se mačka nalazi u kutiji zbog toga što vidi da je ona u kutiji, a drugi potom sugeriše da prvi to ne zna zbog toga je moguće da ga obmanjuje nekakav zli demon, tada se granica konverzacionog konteksta menja tako da ono što drugi filozof kaže postaje istinito (Lewis 1979, 355). Ali Luis napominje da ni prvi filozof nije pogrešio kada je tvrdio da zna, pošto je njegovo tvrđenje bilo istinito pre nego što se konverzacioni rezultat promenio (*ibid.*). Očigledno je da je pravilo pažnje jedno pravilo prilagođavanja i zato ne možemo da kažemo da je ono sasvim *ad hoc*. Međutim, sam Luis napominje da pravila prilagođavanja dopuštaju izuzetke, odnosno, da ne dovode baš uvek do promene konverzacionog rezultata, a slučajevi u kojima neko pokušava da nam skrene pažnju na skeptičke hipoteze upravo deluju kao slučajevi u kojima bismo očekivali takav izuzetak od pravila pažnje. Luis ipak to ne dopušta, već kaže da se iz nekog razloga granica lakše proširuje (tako da više alternativa postaje relevantno) ukoliko ono što je rečeno to zahteva, a da se teže skuplja. On tvrdi i da ne zna iz kog razloga se to dešava (*ibid.*).

Nije jasno zašto bi trebalo da prihvatimo ovu ocenu. Zašto bi samo spominjanje alternative imalo za posledicu da ona postane relevantna u datom kontekstu? Kada jedan sagovornik spomene skeptičku hipotezu kao moguću alternativu, drugi sagovornik bi mogao da odbije da je prihvati kao takvu, odnosno, da odbije da prihvati strože standarde od onih koji su do tada bili na snazi u njihovom razgovoru. Zbog čega Luis ne dopušta ovu mogućnost? Problem je u tome što je pravilo pažnje formulisano tako da „izjednačava ignorisanje nečega i neposedovanje svesti o tome.“ (Williams 2001, 16) Međutim, to nije način na koji uobičajeno razumemo ignorisanje. Obično ako nekoga ili nešto ignorišemo, to nije zato što ih nismo svesni već, naprotiv, prvo moramo da budemo svesni nečega da bismo to mogli da ignorišemo. Vilijams smatra da Luis „zaboravlja normativni karakter svojih pravila“ i stoga ne uviđa da „[p]sihološka činjenica *primećivanja* neke mogućnosti ne rešava normativno pitanje o tome da li ona *zavređuje primećivanje*.“ (*ibid.*, Vilijamsov kurziv) Luisovo pravilo pažnje tvrdi da nijednu mogućnost koje postanemo svesni ne možemo propisno da ignorišemo, a to je krajnje neuverljivo gledište. Vilijams kaže da je Luisov razlog za postuliranje ovog pravila to što u suprotnom ne bi mogao da objasni zašto mi u bilo kojoj situaciji poklanjamo pažnju skeptičkim hipotezama (*ibid.*). Vilijams smatra da je ta nemogućnost zajednički nedostatak svih teorija koje predstavljaju varijante konverzionog epistemičkog kontekstualizma. Njegovo poslednje tvrđenje premašuje okvire ovog rada, ali dosadašnje istraživanje pokazuje da stvarno izgleda da je Luis pravilo pažnje tako neobično formulisao samo da bi mogao da objasni način na koji skepticizam deluje na nas, ali da ono inicijalno deluje krajnje neuverljivo i da nemamo drugih razloga da ga prihvatimo.

Ispostavlja se da je pravilo pažnje ipak *ad hoc* i donekle različito od pravila prilagođavanja od kojih je poteklo zbog toga što ne dopušta izuzetke – svaka mogućnost koje smo u određenom kontekstu svesni automatski postaje relevantna alternativa. Međutim, skeptički argumenti koje smatramo neodoljivim, koji uspevaju da nas uzdrmaju, jesu dobri argumenti, a ne loši ili bilo kakvi argumenti, a takvima ne može da ih učini prosto spominjanje različitih alternativnih mogućnosti. Ne čini se da Luisovo pravilo pažnje može da objasni razliku između dobrih i loših skeptičkih argumenata. Videli smo i da ono nije jedini *ad hoc* element u njegovoj teoriji o tvrđenjima kojima se pripisuje saznanje. Sličan problem se javlja i kod pravila sličnosti – ono ima *ad hoc* izuzetak koji nam pomaže kada je reč o skepticizmu, ali nas s druge strane sprečava da primer koji sam razmatrala u prethodnom odeljku okarakterišemo kao slučaj koji ne uključuju znanje. Takođe, nije moguće ne uočiti da Luis zauzima različite stavove prema pravilu pažnje i prema pravilu sličnosti. Prvo pravilo je formulisano tako da ima moć da tvrđenja kojima pripisujemo znanje učini lažnim i Luis odbija „da ga ograniči na načine koji bi ograničili njegov skeptički potencijal.“ (Williams 2001, 18) Drugo pravilo je ograničeno upravo u suprotnom cilju sputavanja njegovog skeptičkog potencijala, a to je učinjeno na potpuno *ad hoc* način. Teško je doleteti utisku da su oba pravila osmišljena onako kako jesu samo da bi mogla da podrže Luisovu priču o skepticizmu

i da objasne zašto poklanjamo pažnju skeptičkim argumentima (pravilo pažnje) i zašto skeptikovi zaključci ne uspevaju uvek da pobiju naša svakodnevna tvrđenja (*ad hoc* izuzetak od pravila sličnosti). Ako ovim razmatranjima dodamo i uvid iz prethodnog odeljka o neadekvatnosti pravila verovanja, nameće se zaključak da je usled brojnih mana Luisova teorija o tvrđenjima kojima se pripisuje znanje neodrživa. Luis je preciziranjem kriterijuma relevantnosti učinio odlučujući pomak u razvijanju teorije relevantnih alternativa, jer ona bez takvih kriterijuma predstavlja samo jednu interesantnu ideju, ali verujem da su dosadašnja razmatranja pokazala da je potreban dodatni napor da se ovi kriterijumi usavrše kako bi teorija relevantnih alternativa mogla da ima ekspanatorni i antiskeptički potencijal kakav pretenduje da ima.

Aleksandra Davidović
Institut za filozofiju
Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu

Literatura

- DeRose, Keith. 1995. „Solving the Sceptical Problem.“ *The Philosophical Review* 104 (1): 1–52.
- DeRose, Keith. 2000. „Now You Know It, Now You Don’t.“ *Proceedings of the Twentieth World Congress of Philosophy* (5): 91–106.
- Dretske, Fred. 1981. „The Pragmatic Dimension of Knowledge.“ *Philosophical Studies: An International Journal for Philosophy in the Analytic Tradition* 40 (3): 363–378.
- Fogelin, Robert. 2000. „Contextualism and Externalism: Trading in One Form of Skepticism for Another.“ *Philosophical Issues* 10: 43–57.
- Lazović, Živan. 2014. „Epistemički kontekstualizam.“ *Theoria* 57 (3): 5–22.
- Lewis, David. 1996. „Elusive knowledge.“ *Australasian Journal of Philosophy* 74: 549–567.
- Lewis, David. 1979. „Scorekeeping in a language game.“ *Journal of Philosophical Logic* 8: 339–359.
- Lihoreau, Franck. 2008. „Relevant alternatives contextualism and ordinary contingent knowledge.“ *Disputatio* 24: 281–294.
- Moore, George Edward. 1959. „A Defence of Common Sense.“ U *Philosophical Papers*, str. 32–59. London: George Allen & Unwin.
- Oakley, Tim. 2001. „A Skeptic’s Reply to Lewisian Contextualism.“ *Canadian Journal of Philosophy* 31 (3): 309–332.
- Pritchard, Duncan. 2002. „Two Forms of Epistemological Contextualism.“ *Grazer Philosophische Studien* 64: 97–134.
- Rieber, Steven. 1998. „Skepticism and Contrastive Explanation.“ *Nous* 32 (2): 189–204.
- Schaffer, Jonathan. 2015. „Lewis on Knowledge Ascriptions.“ U *A Companion to David Lewis*, prir. Barry Loewer i Jonathan Schaffer, str. 473–490. Chichester: Wiley Blackwell.
- Unger, Peter. 1975. *Ignorance: A Case for Scepticism*. Oxford: Oxford University Press.
- Williams, Michael. 2001. „Contextualism, Externalism and Epistemic Standards.“ *Philosophical Studies* 103: 1–23.
- Williams, Michael. 2004. „Knowledge, Reflection and Skeptical Hypotheses.“ *Erkenntnis* 61: 315–343.

Aleksandra Davidović

Some Weak Points of Lewis' Theory of Knowledge Ascriptions
(*Summary*)

This paper explores and criticizes some aspects of David Lewis' theory of knowledge ascriptions. In section one I present the sceptical paradox and the basic assumptions of epistemic contextualism. In section two I explain how Lewis combines the relevant alternatives theory with epistemic contextualism in formulating his theory of knowledge ascriptions. In section three I show that this theory allows knowledge which is based purely on ignoring and I argue that this unfavourable consequence stems from the way in which Lewis formulated the rule of belief within his theory. In the concluding section I point out the problematic aspects and *ad hoc* character of Lewis' rule of attention and claim that it was thus formulated so as to be able to solve the sceptical paradox. Finally, I claim that Lewis' theory of knowledge ascriptions is untenable in its original form.

KEYWORDS: David Lewis, theory of relevant alternatives, epistemic contextualism, philosophical scepticism, the rule of attention